

PASŪTĪTĀJS: VĀRKAVAS NOVADA DOME

VĀRKAVAS MUIŽAS PILS

KULTŪRVĒSTURISKĀ IZPĒTE - ARCHITEKTONISKI MĀKSLINIECISKĀ INVENTARIZĀCIJA

AUTORS:

ARHITEKTS
ILMĀRS DIRVEIKS
Sert. Nr. 0691

ILMĀRS DIRVEIKS

Arhitekts. Dr. arch.

2012.G. JANVĀRIS

SATURS

I IEVADS

- 1.1. Vispārējie dati**
- 1.2. Darba apstākļi un palīgmateriāli**
- 1.3. Aprakstā un grafiskajā materiālā lietotie apzīmējumi**
- 1.4. Fotoattēlu saraksts**
- 1.5. Rasējumu saraksts**

II ZIŅAS PAR BŪVVESTURI

III ARHITEKTONISKI MĀKSLINIECISKĀ INVENTARIZĀCIJA

- 3.1. Konstrukcijas, materiāli**
- 3.2. Apjoms, fasādes**
- 3.3. Plānojums**
- 3.4. Jumts**
- 3.5. Durvis, logi**
- 3.6. Interjera apdare**

IV SECINĀJUMI

V FOTOFIKSĀCIJA

VI RASĒJUMI

1.1. Vispārējie dati

2011. gada decembrī un 1212. gada janvārī veikta vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļa ar valsts aizsardzības Nr. 8594 „Vārkavas muižas pils” (Vārkavas novadā, Upmalas pagastā, Vecvārkavā) kultūrvēsturiskā izpēte (arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija). Izstrādāta dokumentācija, kas paredzēta tālākiem eventuāliem ēkas atjaunošanas pasākumiem (pirmsprojekta izejmateriāli, arhitektoniskā, mākslinieciskā, kultūrvēsturiskā vispārējā analīze). Dati par pils būvvēsturi ņemti no pieejamiem arhīvu materiāliem un vēsturiskajiem attēliem.

Šī darba primārais praktiskais uzdevums - sniegt informāciju par objektu tā saglabāšanai, uzturēšanai un, iespējams, atjaunošanas projektam. Darba zinātniskais uzdevums – dot objektīvu materiālu ēkas vēsturiski stilistiskajam vērtējumam Latvijas arhitektūras vēstures kopainā.

Izmantotie avoti: Latvijas valsts vēstures arhīva Būvniecības departamenta fonds, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva materiāli, Preiļu Vēstures un Lietišķās mākslas muzeja materiāli, kā arī daži publicētie materiāli, t. sk. pasūtītāja rīcībā esošā informācija par ēkas vēsturi. Vairāki vēsturiskie fotoattēli glabājas Preiļu Vēstures un Lietišķās mākslas muzejā Vārkavas muižas lietā (PVLMM).¹ Īpaši nozīmīgi ir attēli, kuros redzami Sergeja Aļeņikova “Priekuļu” mājas interjeri. Trīs 20. gadsimta sākuma fotoattēlu oriģināli atrodas Arendoles muižas īpašnieka Arvīda Turlā kolekcijā.

Arhitektoniska uzmērīšana līdz šim Vārkavas muižas pilij nav veikta. Tādēļ pētījuma rezultātu plāni zīmēti, izmantojot vienīgās pieejamās Tehniskās inventarizācijas biroja sastādītas vairākus gadus vecas ēkas plānu skices un arhīvos iegūtos plānus. Darbam pievienoti fotoattēli ar anotācijām. Atskaites grafiskajā daļā pievienoti ēkas plāni ar izpētes rezultātu komentāriem.

Darbu veica arhitekts Ilmārs Dirveiks (sertif. Nr.10-0691.). Saskaņā ar darba līgumu, Pasūtītājam iesniegtā atskaite sagatavota vienā sējumā 3 eksemplāros un CD

¹ PVLMM arhīvs. 1. apraksts, 198. lieta.

formātā. Autors izsaka pateicību Vārkavas novada domes izpilddirektoram Elmāram Sparānam par atbalstu un palīdzību pētījuma veikšanā.

1.2. Darba apstākļi un palīgmateriāli

Pašlaik Vārkavas muižas pils ēka tiek gandrīz pilnībā izmantota. Tikai dažas telpas atrodas pirms remonta stadijā. 2002., 2003. gadā veikts pēdējais plašais telpu un jumta remonts. Sienas segtas ar oriģinālu sedzošiem materiāliem un konstrukcijām. Līdz ar to nav iespējami vēsturiskās struktūras atsegumi un detalizēta ēkas konstrukciju un interjera izpēte. Tādēļ apsekošana izdarīta vizuāli inventarizācijas līmenī, tikai dažās pieejamās vietās veicot nelielas kontrolzondāžas.

20. gadsimtā veiktās pārbūves un remontu materiālu izvēlē un darbu izpildē nav bijuši pietiekoši kvalitatīvi. Izmantotais cementa apmetums vairākās fasāžu daļās veicina mitruma radītu mūra eroziju un fasāžu apmetuma bojājumus.

Ēka bija pilnībā pieejama darba veikšanai. Atskaitei izmantoti tehniskās inventarizācijas biroja izgatavotie plānu uzmērījumi un arhīvos esošie plānu zīmējumi, kas visi diemžēl ir neprecīzi. Tādēļ atskaites grafiskajā daļā pievienotajos plānos ieviestas atsevišķas korekcijas.

1.3. Aprakstā un grafiskajā materiālā lietotie apzīmējumi

Z,D,A,R	Debess puses. Pret Dubnas upi pieņemts dienvidu virziens
D216/217	Durvju ailas apzīmējums starp attiecīgajām telpām.
T213	Telpu numerācija. Pirmais cipars – ēkas stāvs. Telpu numerācija atbilst vēsturiskajam plānojumam pirms tā izmaiņām 20. gadsimta otrajā pusē, kad iebūvētas daudzas sekundāras starpsienas. Pēdējo remontu laikā notikusi daļēja atgriešanās pie sākotnējās plānojuma struktūras.
VKPAI PDC	Valsts Kultūras Pieminekļu Aizsardzības Inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrs.
PVLMM	Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzejs.

1.4. Fotoattēlu saraksts.

- 1.fotoattēls. Kopskats uz Vārkavas muižas pili no ZR puses.
- 2.fotoattēls. R fasādes zelmiņi.
- 3.fotoattēls. Kopskats uz Vārkavas muižas pili no DR puses.
- 4.fotoattēls. Kopskats uz Z fasādi.
- 5.fotoattēls. Kopskats uz A fasādi.
- 6.fotoattēls. A fasādes zelminis.
- 7.fotoattēls. A fasādes centrālā daļa.
- 8.fotoattēls. D fasādes kopskats.
- 9.fotoattēls. D fasādes lievenis.
- 10.fotoattēls. D fasādes cokola fragments.
- 11.fotoattēls. R fasādes cokola fragments.
- 12.fotoattēls. Palodzes fragments A fasādē.
- 13.fotoattēls. T100. Vestibils. Kopskats R virzienā.
- 14.fotoattēls. T100. Vestibils. Kopskats Z virzienā.
- 15.fotoattēls. T102. 1. stāva gaitēņa kopskats D virzienā.
- 16.fotoattēls. T108. R siena.
- 17.fotoattēls. T200. Kāpnes. 1860. gadi.
- 18.fotoattēls. T200. Kāpnes. 1860. gadi.
- 19.fotoattēls. T202. 2. stāva gaitēņa kopskats Z virzienā.
- 20.fotoattēls. T301. Sienas krāsojums. 19. gs. 2. p.
- 21.fotoattēls. T301. Kopskats DA virzienā.
- 22.fotoattēls. D puses bēniņi. Kopskats R virzienā.
- 23.fotoattēls. Z puses bēniņi. Dūmkanāli, balstīti uz sliedēm.
- 24.fotoattēls. Z puses bēniņi. Jumta konstrukciju remonts 2002. gadā.
- 25.fotoattēls. D puses bēniņi.
- 26.fotoattēls. T300. Portika bēniņi. A siena.
- 27.fotoattēls. T100. Galvenās ieejas durvis. 20. gs. sākums.
- 28.fotoattēls. T100. Galvenās ieejas durvis.
- 29.fotoattēls. Galvenās ieejas durvis ar sākotnēji ārējo durvju rokturi.
- 30.fotoattēls. Galvenās ieejas durvis. Iekšējās vērtnes. Misiņa stobrviras.
- 31.fotoattēls. D102/100. 20. gs. sāk.
- 32.fotoattēls. D110/109. 19. gs. 60. gadi. Ozolkoka aploda.
- 33.fotoattēls. D301/302. 19. gs. 60. gadi. Ozolkoka aploda.
- 34.fotoattēls. D301/302. 19. gs. 60. gadi. Vira.
- 35.fotoattēls. D301/Z bēniņi. 19. gs. 60. gadi. Ozolkoka aploda.
- 36.fotoattēls. D300/301. 19. gs. 60. gadi. Sākotnēji citā ailā.
- 37.fotoattēls. D303/302. 20. gs. 2. cet.
- 38.fotoattēls. T207. D303/302. 20. gs. 2. cet.
- 39.fotoattēls. L1-6. 19. gs. 60. gadi. Ozolkoka aploda.
- 40.fotoattēls. L1-4. 19. gs. 60. gadi. Skats interjerā. Ozolkoka aploda.
- 41.fotoattēls. L1-11. 20. gs. 30.-50. gadi (?).
- 42.fotoattēls. L1-9. Skats interjerā. 20. gs. 30.-50. gadi (?).

- 43.fotoattēls.** Z fasāde. 2. stāvs. L2-12 un L2-13.
- 44.fotoattēls.** A fasāde. 2. stāvs.
- 45.fotoattēls.** L1-6. 19. gs. 60. gadi. Espanjolete. 19. gs. b.
- 46. fotoattēls.** Uzliktā baskvila rokturis. 20. gs. 10.-20. gads.
- 47. fotoattēls.** T202. Krāšņu vietas pēc 2002./2004. gadu remonta.
- 48. fotoattēls.** Pilī savrup atrasti glazēti un krāsoti krāšņu podiņi.
- 49. fotoattēls.** Krāsns durtiņas. 20. gs. 1. p.
- 50. fotoattēls.** Krāsns durtiņas. 19. gs. 1. p. (?)
- 51. fotoattēls.** Pagrabs T001. Skats D virzienā.
- 52. fotoattēls.** Pagrabs T001. Skats Z virzienā.
- 53. fotoattēls.** Pagrabs T005. Kopskats.
- 54. fotoattēls.** Pagrabs T004. Kopskats.
- 55. fotoattēls.** Pagrabs T001. R siena.
- 56. fotoattēls.** Krēsls no muižas 19. gs. interjera mēbeļu iekārtas.
- 57. fotoattēls.** Spogulis. 19. gs. 2. p.
- 58. fotoattēls.** Drēbju pakaramais. 19. gs. 2. p.
- 59. fotoattēls.** Aizkari un servīzes fragments. 19. gs. 2. p.
- 60. fotoattēls.** Klozeta fragments. 19. gs. 70./80. gadi.

1.5. Rasējumu saraksts.

- AMI – 1** Pagraba stāva inventarizācijas rezultāti.
- AMI – 2** 1. stāva inventarizācijas rezultāti.
- AMI – 3** 2. stāva inventarizācijas rezultāti.
- AMI – 4** 3. stāva inventarizācijas rezultāti.

II ZIŅAS PAR BŪVVĒSTURI.

Vietā, kur tagad atrodas Vārkavas novada administratīvais centrs – Vecvārkava - 16.gs. izveidojās tirgotāju folverks (no poļu valodas - pusmuiža, viensēta). Vārkava dokumentos pirmo reizi minēta 1583. gadā, kad iznomāta dižciltīgajam Bernardam Oldenbokumam. 1599. gada revīzijā minēts, ka tirgotājiem ir pienākums iepirkt Polijas karalim visāda veida meža preces – būvkokus, pelnus, ogles, zvērādas – un tās pa Dubnu nogādāt līdz Daugavai un pa to tālāk uz Rīgu. Vēlāk šis tirgotāju folverks tika dēvēts par Vārkavas folverku.²

Kopš 1746. gada Vārkava bijusi pazīstamās un ietekmīgās fon der Borhu dzimtas īpašumā. Domājas, ka īpašnieku maiņas dēļ, 1748. gadā sastādīts inventāra saraksts. Tajā fiksēts, ka Preiļu muižas Vārkavas folverkā bijušas koka dzīvojamā māja ar augļu dārzu, uniātu baznīca, krogs un saimniecības ēkas.³

No Borhiem Vārkavas muižu nopircis bijušais muižas pārvaldnieks Mihaels fon Reuts. 19. gadsimtā Vārkava kļuva par patstāvīgu muižu. Koka dzīvojamā māja nodegusi un 1866. gadā M. fon Reuta laikā celta pašreizējā jaunā pils.⁴

19. gadsimta 2. pusē muiža esot piederējusi pazīstamās matemātiķes Sofijas Kovaļevskas ģimenei.⁵

1912. gadā muiža un Vārkavas pils piederējusi poļu muižniekam Benislavskim. 1912. gadā Benislavskis muižu kopā ar 600 ha zemes pārdeva būvuzņēmējam, dzelzceļu un tiltu būvētājam Krievijā un Persijā, miljonāram Dorimedontam Aļeņikovam (1866-1919). Sākās intensīva tās saimniecības attīstība – muižā ievilkā elektrību, ūdensvadu, uzcēla dzirnavas, ierīkoja kokapstrādes un vilnas apstrādes darbnīcas, iekopa plašu ābeļdārzu, sāka lietot tā laika modernākās lauksaimniecības mašīnas. Īpašu vērību veltīja sugas liellopu un zirgu audzēšanai. Muižnieks plānoja uzbūvēt dzelzceļu, kas savienotu Aglonas un Nīcgales stacijas, taču kara sākums to izjauca.

² Škutāns S. Dokumenti par klaušu laikiem Latgolā. – Minhene: Latgaļu Izdevnīceiba, 1974. – 57. lpp.

³ Dzenis A. Vorkavas muižas 1748. goda inventarsaraksts. // Acta Latgalica. – Daugavpils: Latgolas Pētnīceības Instituta izdevnīceiba, 1999. – 54. – 68. lpp.

⁴ Internets: <http://www.varkava.lv/lv/kreisa-izvelne/novads/varkavas-novada-vesture>.

⁵ Rancāns A. Lauku dzīve. – 1992. – PVLMM arhīvs. Pieejamā interneta informācijā par S. Kovaļevskas biogrāfiju, šāda informācija nav apstiprinājusies.

1919. gadā muižu lielinieki izlaupīja un izpostīja. D. Aļeņikovs no pārdzīvojumiem saslima un 1919. gadā nomira. Apbedīts Rožkalnu pagasta Dubencas vecdicībnieku kapos.

1920. gadā Latvijas valdība muižu nacionalizēja un zemi sadalīja. D. Aļeņikova dēls Sergejs (1902 – 1993) saņēma nelielu zemes gabalu ar „Priekuļu” ēku. 1949. gadā Aļeņikovu ģimeni izsūtīja.

20. gadsimta divdesmitajos gados jaunā Latvijas valsts centās organizēt izglītības sistēmas attīstīšanu lauku apvidos. 1922. gadā muižas pili nodeva Vārkavas 2. pamatskolas lietošanā. Latvijas Valsts vēstures arhīvā Būvniecības departamenta fondā atrodas “Vārkavas 6-klasīgās pamatskolas projekts”. Pēc ēkas nodošanas skolai radās nepieciešamība veikt remontu. 1923. gadā izstrādāts projekts ar ēkas 1. stāva zīmējumu.⁶ Iespējams, ka plānā redzama tā brīža situācija, kad ēku daļēji jau izmantoja skolas vajadzībām. Zem kāpnēm ierīkota garderobe, labajā pusē ir divas klašu telpas (tag. bibliotēkas daļā), bet kreisajā pusē – skolotāja dzīvoklis (T103, T104). Diemžēl plāns ir ievērojami vienkāršots. Trūkst konkrētu paskaidrojumu, vai viss attēlotais ir esošā situācija, vai plānotais. Piemēram, T105 raksturota kā “Ķēķis” (virtuve) ar lielu maizes (?) krāsni DR stūrī, bet nav skaidrs, vai tā jau ir esoša, vai plānota, jo 2 gadus vēlāk šeit attēlota parasta krāsns. Z galā patiešām bija koka piebūve, bet zīmējumā tā ir divas reizes mazāka. Tas pats attiecas uz D gala lieveni un galveno portiku. 1. stāva plāna zīmējumā vairākas A puses telpas atzīmētas kā “neapdzīvojamas”. Iespējams, tās pat nav apsektas, jo nav attēlotas krāsnis.

Par izglītības reformas pasākumu vērienu tikai vienā reģionā vien liecina 1925. gada 18. jūlija Izglītības ministrijas Skolu virsvaldes Tautskolu direkcijas vēstule, kas nosūta Iekšlietu ministrijas Būvvaldei: “Ar šo nosūtām Jums Gavartinas, Magnusovas, Rušonu, Pustiņas, Siverhofas, Kastires un Varkovas pamatskolu projektus un paziņojam, ka iekšlietu ministrija Tautskolu direkcija iebildumus pret tiem neceļ”. Šai vēstulei pievienots atsevišķi brošēts 1925. gadā izstrādāts un 29. jūnijā būvvaldē apstiprināts projekts Vārkavas muižas pils ēkas rekonstrukcijai skolas vajadzībām.⁷ Projektu parakstījuši apriņķa inženieris A. Kemirovs un apriņķa valdes arhitekta vietas izpildītājs Feodorovs. Dota situācijas shēma, kā arī 1. un 2. stāva plāni ar esošo un projektējamo situāciju, un divi projektējamie griezumi.

⁶ LVVA 6363. f., 8. a., 263. l. Latvijas Būvniecības departamenta lieta Nr. 835. Lieta sāka 1923. gada 4. oktobrī un slēgta 1926. gada 7. septembrī.

⁷ LVVA 6637. f., 3. a., 890. l. Latvijas Būvniecības departamenta lieta Nr. 835.

Viena no ievērojamākajām iecerēm bija jaunas betona kāpņu telpas izveide esošās vietā. Koka pārsegumus plānoja nomainīt ar betona sliežu un velvju konstrukciju (t. s. "prūšu" velvēm). Šīs izmaiņas tomēr palika projekta iecerēs. Lai izveidotu skolai atbilstoša plānojumu, aizmūrēja dažas durvju ailas. Būtiska informācija redzama ēkas griezuma zīmējumā. Vārkavas muižas pils ēkai būvēti dubulti pārsegumi, liekot sijas pamīšus un divos līmeņos. Augšējās sijas saistītas ar 2. stāva grīdu un zem tās esošo "melnās" grīdas konstrukciju. Zem apakšējā līmeņa sijām ir griestu zemapmetuma dēļi.

Projektam pievienots 1925. g. 16. sept. apstiprinātas „Iepriekšējais maksas aprēķins” par 18 061.03 Ls. Aprēķinā (tāmē) netieši iespējams gūt vērtīgu informāciju par tā brīža būvelementiem, plānotajiem būvpasākumiem, kas vismaz daļēji ir realizēti. Tā, piemēram, 1. stāvā paredzēja ķieģeļu krāšņu un plīšu nojaukšanu. 2. stāvā vajadzēja nojaukt dažas „podiņu krāsnis” un „2 ķieģeļu biezas sienas 2. stāvā starp Nr1-6,2-3,10-11 un 12-13.” (pievienotajā plānā telpām numerācija nav uzrādīta).

„Noārdīt satrunējušus griestus. Ielikt jaunas sijas noārdīto vietā. 5,4 m garas un 20 cm resnas (7x2=14gab) un 8,10m garas 32 cm resnas 2 gab.” – minētais nozīmē, ka atsevišķās vietās bijis bojāts jumts un pārsegumi.

„Noārdīt vecās betona trepes. 23 pakāpieni” – visticamāk, ka te domātas pirmā stāva gaitēna kāpnes T102, kuru atliekas konstatēja 2002. gada remonta darbu laikā.

„Noārdīt vecās koka parādes trepes” – domātas galvenās kāpnes, paredzot jaunu betona konstrukciju iebūvēšanu.

„Noārdīt „salto” koka piebūvi pie tagadējās „melnās izejas” ” – kā liecina fotoattēli, 19. gadsimta otrajā pusē uzceltā koka piebūve Z galā tika nojaukta tikai pēc 1949. gada (11., 12. attēli).

„Noārdīt 6 ķieģeļu stabus un laukumiņu” – domāts lievenis, mūra stabi un balkons A pusē (3. attēls).

„Pāršūt griestus zem lieveņa ar kolonnām” – galvenā portika griestiem likts jauns skalu klājs un apmetums. Bez tuvākas apskates nav droši pasakāms, vai pašreizējā situācija nav radusies vēlāk – 20. gadsimta otrajā pusē.

„Virs paplašinātām durvīm 2. stāva T8 4 gab 5` ` 2,4m garas dzelzs balkas (aptin ar drāti apmešanai)” – iespējams, tas attiecas uz 2. stāva gaiteni T202 bijušām durvīm, kas redzamas 1925. gada plānā, 2. stāva esošajās situācijas zīmējumā.

Plāno „Aizmūrēt durvis un logus 3 ķieģ. sienās un 2,5 ķ sienās. Izgatavot durvis, logus arī labo esošos logus. Nokrāsot 2x ar baltu eļļas krāsu logus 1. stāvā 24 logi , otrajā stāvā – 30 logi T. p. durvis. Precīza ir norāde par galveno ārējo ieejas durvju materiālu:” Izlabot ieejas parādes ozola durvis”.

Par krāsniem: „Izmūrēt uz gataviem pamatiem taisnstūrainas Holandes podiņu krāsnis 1. stāvā fizikas kabinetā, skolotāju dzīvokļos Nr.13-1, 14-1, 1-1 kopā 4 krāsnis u.c. Pagatavot apaļas krāsnis ar cinkotu skārdu apšuvumu, pelēko podiņu krievu krāsni 1. st. Nr4, plītis ar pelēkiem podiņiem 2 riņķu apkalpotāju dzīvoklī un skolotāju dzīvokļos”.

Viena no retajām informācijām par interjeru: „Noplēst vecās tapetes no sienām. Nogruntēt un balsināt ar krītu sienas un griestus dažādās vietās.”

1926. gada septembrī skolas pārbūves darbi pieņemti.

Pēc kara tiek dibināta Vārkavas vidusskola, kura šai ēkā atradās līdz 1973. gadam, kad ēku pārveido ar internātu. Šim nolūkam veica vairākus iekštelpu remontus, nojaucot vairākas esošās starpsienas un iebūvējot jaunas vieglas konstrukcijas koka starpsienas. Būtiskas izmaiņas bija krāšņu nomaiņa ar centrālapkuri. Pēc citām ziņām vairākus gadus ēka tika izmantota dzīvokļiem, skolas inventāra novietošanai.

1983. gadā pieminēkļu inspekcijas darbinieki, apsekojot ēku, konstatējuši, ka internāta elpas „svaigi izremontētas. Nekādu apdares detaļu nav”.⁸ Pili izmantoja kā internātu līdz 1992. gadam.

2002. gadā izveidoja Vārkavas novadu. Novada dome pieņēma lēmumu veikt nepieciešamo pils remontu, lai ēku izmantotu administratīvām un sabiedriskām vajadzībām. 2002. gadā sākās aktuālākie darbi, t. sk. jumta un pārsegumu konstrukciju remonts ar bojāto daļu protezēšanu. Šajā laikā aizbūvēja mezonīnu zeltiņu sānos esošās jumta slīpnes “kabatas”, kurās regulāri krājās sniegs un ledus, bojājot konstrukcijas. Atjaunojot aizmūrēto ailu D206/207, atklājās, ka durvju aploda izgatavota no ozolkoka. 2004. gadā notika svinīga pils atklāšana, kad lielākā daļa telpu bija jau izremontētas.

Pašlaik Vārkavas muižas pils ēkā ir izvietojusies Vārkavas novada domes administrācija, Upmalas bibliotēka, Vārkavas novada kultūras centrs, ģimenes ārstes prakse.⁹

⁸ VKPAI PDC arhīva lieta Nr. 08-04-III, IV-37-V-3095. Vārkavas muižas lieta.

⁹ Informāciju par 20. gadsimta otrās puses pārbūvēm sniedza Elmārs Sparāns.

2006. gadā Inga Ancāne izstrādājusi tehnisko projektu automašīnu stāvlaukuma, pievedceļa un gājēju ceļu, dekoratīvā apgaismojuma rekonstrukcijai, kas, 2007. gadā, pievienojot projekta inženiertehnisko daļu (V. Džeriņš), realizēts. Projekta idejas pamatā ir 1918. gada fotogrāfijās redzamā A pusē esošā dārza kompozīcijas "mehāniska pārcelšana" pils R pusē – parādes pagalmā. Spriežot pēc 20. gadsimta pirmās puses attēla (2. attēls), parādes pagalmam bijis kopš 18. gadsimta tradicionāls plānojums ar riņķveida ceļu ap apaļu zālāja dobi.

2010. gadā būvinžinieri Elita Dreimane un Einārs Vilnis izstrādājuši projektu, kura nosaukums ir "Muižas pils ēkas vienkāršota renovācija". Projekta paskaidrojuma rakstā norādīts, ka "...no ārpuses tiek veikta kvalitatīva apmetuma atjaunošana un esošo veco-bojāto koka logu nomaiņa, cokola daļas un pārseguma siltināšana, kas ievērojami samazina siltuma zudumus".¹⁰ Tekstā minētajam nav doti nekādi arhitektūras pieminekļa atjaunošanas pasākumiem nepieciešami atbilstoši detalizēti risinājumi (piemēram, kuri logi ir tiktāl bojāti, ka pilnībā jānomaina). Iespējams, ka projekta nosaukumā minētais apzīmējums "vienkāršota" raksturo autoru idejas konceptuālā līmenī. Diemžēl, projekta dokumentācijā nav tuvāk izskaidrots, kāda būtu "parasta" vai "sarežģīta" renovācija. Minētā projekta realizācija nav uzsākta, jo nav saņemta pieminekļu aizsardzības institūciju piekrišana.

¹⁰ VKPAI PDC arhīva lieta Nr. 08-04-III, IV-37-V-3095. Vārkavas muižas lieta. Citāts no projekta 13. lpp.

3.1. Konstrukcijas un materiāli.

Pamati un pagraba sienas mūrētas no laukakmeņiem kaļķu javā, spraugas aizpildot ar šķembām. Pagraba sienu augšdaļas un ailu malas, kā arī velves mūrētas no ķieģeļiem. Mūrējumam izmantoti sarkani dedzināti māla ķieģeļi (6 x 13 x 2cm). Velvju ķieģeļi ir gašāki (oranžas nokrāsas) un to izmēri atšķirīgi ((5,5)-6 x 15-16 x 30, 30,5 cm). Ārsienu mūrējumā jau sākotnēji paredzētas galveno mūra šķērssienu vietas. Tas redzams bēniņos. Pagraba pārsegumi ir ķieģeļu mūra velves (mūrēšanai nepieciešamie veidņi izgatavoti no 3 cm bieziem dēļiem). Starp stāviem ir dubults, pamīšus liktu siju klājs ar dēļiem griestu un grīdu līmeņos. Griestos ar kaltām naglām piestiprināti "collu" biezi (ap 2,8 cm) un 18 līdz 20,5 cm plati zemapmetuma dēļi. Apmetums likts uz plēstiem krusteniski virsmai pienaglotiem skaliņiem. Izmantotas kalēja kaltas nagliņas. Interesanta ir zemapmetuma skalu lietošana mūra fasādes apmetuma nostiprināšanai. Sagatavotajā, tā arī neapmestajā dzegas daļā aiz kolonnu portika (T300) mūrējot dentikulus veidojošos ķieģeļus, labākai apmetuma noturībai virs ķieģeļiem iestrādāti skali. Sākotējā – 19. gadsimta dēļu grīda konstatēta T302 un daļēji T303. Dēļu platums šeit dažāds: no 24,5 līdz 31 cm. Z bēniņos horizontālās centrālās daļas dūmkanālu mūrējumi balstīti uz tērauda sliedēm. 20. gadsimta 20. gados tērauda sliežu sijas izmantotas D gala lieveņa grīdas betona konstrukcijā. Durvis un logi iestrādāti sienās mūrēšanas procesā.

Līdz 1970. gadiem, kad ēkā ierīkoja internātskolu, apkurei izmatoja krāsnis. Jādomā, ka vismaz reprezentācijas telpās esošās krāsnis kurināja no gaitēņa puses. Iespējams, ka vairākās gaitēņa sienas esošajās nišās saglabājušās kurtuvju vietas. Veidoti 4 apkures centri, savienojot dūmkanālus un virs kores izvadot četras dūmeņu galvas, kas senākajos fototēlos redzamas apmestas un gaiši krāsotas. Dažu krāšņu podiņi atrasti remontu laika un saglabāti (T300). Te ir gan balti glazēti, gan zaļganpelēki krāsoti gaiša māla podiņi. Izgatavotāja markas uz šiem fragmentem nav atrastas. 1923. gadā sastādītā tāmē minēts 5 sarkano podiņu krāšņu remonts. Iespējams, te domāti nekrāsoti podiņi? Turpat norādīts, ka jāizlabo "krievu krāsnij

kurināmo priekšu, apjumi, priekšas un pakalās sienas".¹¹ Visticamāk, te domāta 1. stāva plānā T105 iezīmētā lielā krāsns.

Pagraba telpas grīdas līmenī ir iztīrītas, atrokot grunti. Tādēļ sakotnējais grīdas segums nav saglabājies. Dažas pazīmes ļauj domāt, ka bijis ķieģeļu klons, kura līmenis nosakāms pēc aplodu sliekšņu augstuma. Par sākotnēju var uzskatīt daļu no dēļu grīdas seguma 3. stāvā. T302 grīdas dēļu platums no 24,5 līdz 31 cm. Par sākotnēju – 19. gadsimta vidū izgatavotu uzskatāma arī grīdlīste (šķērsgriesuma dimensijas 4 x 7,5 cm). Neliels grīdas fragments saglabājies arī T303. Šķiet, ka sākotnēji šeit grīda nav krāsota, kā tas redzams arī vienā vēsturiskajā fotoattēlā (9. attēls).

3.2. Apjoms, fasādes.

Ēkas fasāžu arhitektūrā dominē vēlā klasicisma, jeb ampīra stilistikās iezīmes, kas izpaužas stingrā simetrijā, regulārā vienādu ailu ritmā, atturīgā dekorā. Lielākoties ēkas tēla savdabību nosaka apjomā iespaidīgais galvenās fasādes 6 kolonnu portiks. Pirmajā mirklī tas liek saskatīt pirmatnējo ēkas stilistisko ieceri, kas atbilst 19. gadsimta sešdesmito gadu tendencēm – plašu neogotikas elementu lietošanu, viduslaiku arhitektūru citējot netieši, nosacīti.

Galvenā R fasāde

Fasādē pret parādes pagalmu galvenais elements ir portiks. Portika bēniņos veiktā izpēte liecina, ka sākotnēji bijis paredzēts aizmugurējais zelminis, kura kopējas formas, visticamāk, bijušas līdzīgas ar A pusē esošo neogotiskās formās veidoto pakāpjveida zelmini. Tam par labu liecina R zelmiņa apakšdaļā redzamā dekora "aprautā" arkāde. Jādomā, ka galvenās ieejas akcentēšanai bijis iecerēts cits – mazāks vienkāršs portiks vai segts lievenis. Par to liecina pagraba loga L0-2 aizmūrēšana, ierīkojot portika sānu kāpņu laidu.

T300 (portika bēniņos) redzams apmešanai sagatavots fasādes ķieģeļu mūris ar A pusē redzamai dentikulu rindai analogu. Projekts mainīts, lemjot par labu lielajam 6 kolonnu portikam. Šķietamais klasicisma formālais paraugs – portiks - tuvāk apskatot, izrādās nav akadēmiska kopija. Kolonnu jonisko kapiteļu volūtas ir

¹¹ LVVA 6363. f., 8. a., 263. l.

19. gadsimta vidum neparasti brīvi stilizētas. Arī dzegu risinājums stūros ir radoša improvizācija.

Saprotams, sākotnējās neogotiskās zelmiņa formas nebūtu piemērotas dominējošam klasicisma portikam. "Gotiskās" pakāpes noņēma, tagad jau fonā atstātajam zelminim piešķirot mazāk pretenciozu divslīpju formu. Tomēr īpatnējais sīku aplikatīvu elementu dekorējums palika. Tas ir tik neparasts, ka liek domāt par kādu šķietami simbolisku nozīmi. Klasicisma frontonam no sākotnējā zelmiņa ir neliela reference – abpus apaļai logailai pa nelielai apaļai rozetei. Divi zelmiņi galvenajā fasādē ir Vārkavas apjoma un fasāžu savdabīgākā pazīme.

Lai noteiktu, vai galvenai ieejai bijis arhitektonisks akcents portāla vai citā veidā, nepieciešams veikts srukturālas zondāžas, kas šajā izpētes stadijā nebija iespējams (fasādei salīdzinoši nesen veikts remonts).

20. gadsimtā portika pamatnei veikti vairāki remontī, kā rezultātā zuduši sākotnējie pakāpieni. Domājams, ka sākotnēji pakāpieni bijuši reljefi. Betona segums nosedz praktiski visu oriģinālo pamatnes mūrējumu. Iespējams, ka sākotnēji lieveņa grīda bijusi ieklāta ar ķieģeļiem.

D fasāde

Gala fasāde pret gleznaino Dubnas ieleju saistāma ar teritorijas dārza daļu. Kompozīciju veido piecas ailu asis ar ieeju no lieveņa 1. stāva gaitenī. 20. gadsimta sākumā bijis segts lievenis ar koka balkonu, kura balustrāde līdzīga, vai analoga galveno kāpņu balustriem (XX. attēls). Uz balkonu varēja nokļūt no 2. stāva gaitēna.

Z fasāde

Gala fasāde pret saimniecības ēku. 1. stāvā jau sākotnēji bijusi saimniecības izeja. 19. gadsimta otrajā pusē uzcēla koka piebūvi ar divslīpju jumtu (11., 12. attēli). Tā dēļ aizmūrēja 1. stāva logailas (izņemot L1-11). 20. gadsimta otrajā pusē piebūvi nomainīja metāla evakuācijas kāpnes no 2. stāva gaitēna, kur loga vietā ierīkoja durvis.

A fasāde

Parka pusē redzama sākotnējā ēkas arhitektūras stilistiskā iecere – kā dominantī izvīrīt mezonīnu ar neogotisku pakāpjveida zelmini. Pakāpes akcentē mūrējumā un apmetumā veidotas arkatūras. Fasādes kopskats ir visai monotons. 20. gadsimta sākuma fotogrāfijās redzama zema terase ar balustrādi (1. attēls). Lieveņa

vietā vēlāk (jādomā līdz I Pasaules karam) uzcēla 6 kolonnu portiku ar balkonu (3. attēls). Proporcijās neveiklā piebūve tomēr organizēja fasādes kopējo kompozīciju. A fasādes portiku nojauca 1926. gadā.

Pie klasiskās arhitektūras citātiem pieder dzegas dentikulu rinda, kas redzama A fasādē mezonīna zonā. Fasāžu kompozīcijas labad, logu asīm tajā ēkas daļā, kur pagraba nav, cokolā sākotnēji veidoti "aklie" pagraba logi (logu nišas). Tās ir pietiekoši dziļas – ap 15 cm, lai būtu nepieciešamība izmūrēt pārseguma arkas. Nišā bijis krāsojumā attēlots pagraba logs.

Logailām ir reljefā izceltas palodzes ar "konsolēm". A fasādē vairākām ailām šīs "konsoles" ir nokaltas. Fasādes senākais krāsojums ir balts pamattonis ar melnu cokolu. Nevienā no nākamiem fiksētiem fasādes krāsojuma slāņiem cokola izcēlums ar melnu krāsu nav konstatēts. 19. gadsimta 2. pusē krāsojums bijis monohroms – smilšu dzeltenīgā tonī (NCS S 1010-Y50R):

20. gadsimta 20. un 30. gados fasādes krāsotas baltas, vēlāk – zilganpelēkas.

3.3. Plānojums un atsevišķu telpu apraksts

Vertikālo komunikāciju nodrošina ēkas cenrtrā esošas kāpnes. Koka kāpnes saglabājušās no 2. uz 3. stāvu. Vizuāli smagnējās margas veido virpoti balustri. Otrās kāpnes bijušas gaiteņa Z daļā. Tās nav 1923. gada plānā, bet detalizēti attēlotas 1925. gada projektā esošās situācijas plānā. Saskaņā ar projektu, kāpnes tika nojauktas 1926. gada. 2002. – 2005. gada remontu laikā nelielā atsegumā stāva pārseguma zonā tika atrasts viens saglabājies profilēts betona pakāpiens. Ņemot vērā saimniecības kāpņu nozīmi, tādām notekti bija jābūt jau sākotnēji. Pieņemot, ka esošās galvenās koka kāpnes izgatavotas sākotnēji, jādomā, ka arī pirmās gaiteņa kāpnes bijušas no koka. Kāpņu betona konstrukcijas attiecināmas uz kādām pārbūvēm 19. gadsimta beigās.

1. stāvs

Plānojumu veido divas telpu grupas R un A pusē, ko savstarpēji atdala visā ēkas garumā esošs gaitenis. Pret parādes pagalmu vērsta priekštelpa ar kāpnēm

T200. Nelielas plānojuma izmaiņas T100 (ieejas vestibilā) notika 20. gadsimta septiņdesmitajos gados, kad daļēji realizēja 1925. gadā iecerēto ugunsdrošo kāpņu konstrukciju izbūvi. Koka kāpņu apakšējos divus laidus nojauca, aizstājot ar dzelzsbetona konstrukciju, pie viena pārliedot apakšējo laidu pie Z sienas. A pusē lielajā centrālajā istabā pret dārzu varēja būt ikdienas ēdamistaba (T107).

ZR galā pret parādes pagalmu varēja būt muižām raksturīgā ļaužu pieņemšanas istaba (jeb "kantoris") (T104). Šķiet, ka visoptimālākā virtuves vieta ir ZA stūrī (T105). Te vēl būtu jāprecizē virtuvei nepieciešamo dūmkanālu trasējums, kas saistāms ar blakus telpu apkuri. Iespējams, 1923. gada plānā attēlotais "ķēķis" ar lielo krāsni tam ir netieša liecība. Muižas pils Z galā esošo telpu saimnieciskā nozīme

atbilst ērtai pieejai. 19. gadsimta beigās šeit uzcelta koka piebūve. Arī 1. stāva gaitenī esošās saimniecības kāpnes varētu atbilst pieņemumam par virtuvi ar dažām saimniecības telpām ZA galā. Kāpnes nodrošina ērtu komunikāciju ar reprezentācijas zālēm un, iespējams, ēdamzāli augšstāvā. Vienīgā iebilde, ka šajā shēmā trūkst citviet būtiskā saikne ar pagrabu – tas atrodas pilnīgi pretējā ēkas pusē un piejams tikai pa gaiteni, mērojot ceļu visā ēkas garumā. Tomēr saimniecības ieeja diez vai bija D galā, kas atrodas ainaviski nozīmīgajā parka un atpūtas zonā (šeit svarīgs rekreācijas elements bijis koka lievenis ar balkonu).

Blakus virtuvei 1925. gada plānā ir divas nelielas telpas ar divām krāsniem (T106). Iespējams, te ar labu apkuri nodrošināta vannas istaba ar ģērbtuvi.

2. stāvs

Arī otrā stāva plānojumā gaitenis veido divu traktu dalījumu ar telpām R un A pusē. Pret parādes pagalmu vērsta priekštelpa ar kāpnēm T200. No tās augstāk ved kāpnes uz 3.stāvu. Telpas grupētas pēc anfilādes principa.

Pēc izmēriem un novietojuma, domājams, ka sākotnējā reprezentācijas zāle bijusi T206. Iespējams, te bijušas pat 2 stūra krāsni. Tomēr telpas plāna struktūru nav iespējams rekonstruēt bez sienu tuvākas izpētes.

Pēc nostāstiem DA stūra telpā T208 bijis muižas īpašnieka kundzes buduārs. Diemžēl šo leģendu izcelsme ir neskaidra, tādēļ nav zināms, tieši ar kuru no īpašniekiem šo stāstu saistīt.

Pašreizējās zāles T201 pēdējās pārbūves laikā 2002. gadā, mainot grīdu, atrada sākotnējo starpsienu vietas, kas liecina par 1. stāva struktūrai analogu plānojumu ar gaiteni un divām istabām. Par sienu autentiskumu liecināja dūmkanāli

atsegtajā grīdā.¹² 19. gadsimta beigās vai 20. gadsimta sākumā gaitenis šajā daļā likvidēts, uz tā rēķina paplašinot abas istabas. Pēc 1925. gada projekta nojauc starpsienu, izveidojot lielu zāli (analogu pašreizējai). Savukārt, 1978. gadā, ierīkojot internātu, ar vieglām koka starpsienām atkal atgriezās pie sākotnējās plānojuma struktūras ar gaiteni un divām telpām. Pašreizējas zāles atkārtota izveidošana notika 2002. – 2004. gada remontu laikā.

Plānojumā būtisks ir jautājums par ateju vai vēlāk ūdens klozetu izvietojumu. Rast vismaz daļēju atbildi palīdz 1925. gada plāna zīmējumi. Atejas bijušas iebūvētas gaitenī ēkas Z un D gala sienās. Z galā 1. un 2. stāvā atejas novietotas viena virs otras ar kopēju stāvvadu gaitenī A stūrī. Ēkas D galā 1. stāvā ateja zīmēta gaitenī R stūrī. Atejas stāvvads redzams kādā sienas izlauzumā zem ārpusē esošā lieveņa kāpnēm. Savukārt otrajā stāvā plānojuma principi ir citi – te ateja atrodas gaitenī pretējā – A pusē. Tātad ar atsevišķu stāvvadu, kas, protams, nodrošina labāku gaisa apmaiņu. Svarīgi, ka ieeja labierīcībās šeit ierīkota nevis no gaitenī, bet no stūra telpas T208. Tas netieši liecina par telpas privāto īpašo raksturu un, iespējams, apstiprina nostāstus, ka šajā istabā bijis "muižnieces buduārs". Par pretējo 2. stāva gaitenī stūrī pašlaik nav ziņu, jo te pārbūves veiktas jau 19. gadsimta beigās.

Labierīcību aprīkojums vienlaikus liecina par interjera iekārtojumu. 2002. gadā remonta laikā atrasta neliela fajansa ūdens klozeta lauska ar izgatavotāja marku "St. Lavrenty". Šādi fajansa ūdens klozeti izgudroti 19. gadsimta 70. un 80. gados un izgatavoti Anglijā. Tos veidoja izteikti dekoratīvus, balto fajansu apgleznojot ar kobalta ziliem ornamentiem un izgatavotāju emblēmām. Atradums liecina par muižas īpašnieku ikdienas higiēnas līmeņa laikmetīgajām prasībām.

1920. gados, projektējot skolu, atejām paredzēja atsevišķu būvi ārpus pils.

3. stāvs

Iespējams, ka sākotnēji 3. stāvā bija divas telpas – T301 kā kāpņu priekštelpa, no kuras nokļuva bēniņos un T302/303 – kā viena istaba ar 3 logiem uz parka pusi. Iespējams, ka starpsiena, pēc kuras iebūvēšanas izveidojās starptelpa T302, ir radusies 19. gadsimta 2. pusē. Sākotnēji nav funkcionālas nepieciešamības pēc šādas tumšas starptelpas (minimāla gaisma ieplūst caur D302/303 virslogu). Pašreizējās T301 un T302 esošās apmestās koka starpsienas iebūvētas 20. gadsimta otrajā pusē.

¹² Elmāra Sparāna informācija.

Pēc portika uzcelšanas virs tā bija jumta telpa, ko savienoja ar ēkas 3. stāva istabu T301, caurlaužot ārsienā durvju ailu.

Pagrabs

Zem ēkas D puses ir pagrabs ar ieeju D fasādē. Esošā mūra piebūve uzcelta 1920. gados, iespējams, iekļaujot iepriekšējā lieveņa pamatu daļas. Pagrabā Z-D virzienā ir neliels gaitenis, no kura iekļūst 4 telpās. Pagraba vēdināšana notika caur logailām un papildus pa diviem gaiteņa sienā izbūvētiem vēdināšanas kanāliem, kas savienoti ar dūmeņiem. Kanāli ar atvērumu 25 x 26 cm sākas aptuveni 1,5 m virs grīdas līmeņa un 90 cm dziļumā pāriet vertikālā virzienā.

3.4. Jumts.

Ēkai ir lēzens četrslīpju jumts. Konstrukciju veido taisnais jumta krēsls, kura statņi likti uz apakšējā koptura. Unikāls vēsturiskās būvniecības paņēmieni piemērs ir spāru saišķu savienojumu vietu fiksēšana, sasienot ar kārkliem. Uz zemes modelēts spāru pāris salikts uz jumta un fiksēts, sasienot, lai izurbtu caurumus tapām. Parasti spāru pagaidu fiksēšanai izmanto diagonāli pienaglotas latas. Dažkārt tās arī paliek konstrukcijās, bet šādi sieti pagaidu savienojumi līdz šim nav konstatēti. Latu pietapošana un siešana ar kārkliem liecina par senām amatnieku tradīcijām, pēc iespējas mazāk izmantojot naglas ar savulaik dārgo metālu. Vārkavas pils jumta konstrukcijas ir izņēmums, kas netieši sniedz informāciju par vēsturisku konstrukciju montēšanas gaiti.

Spāru solis pa asīm ir 128 cm. Spāru šķērsriezuma dimensijas ir 18 x 19,5(h) cm. Siju šķērsriezuma dimensijas ir 25 x 25 cm. Latas pie spārēm piestiprinātas ar tapām. Latu šķērsriezuma dimensijas ir 4,5 x 7,5(h) cm, attālums pa asīm – 26 cm. Uz latām ar kaltām naglām pienaglotas gropētās skaidas (platums 10,5 m). Skaidu jumts redzams arī 20. gadsimta 20. gadu sākuma fotoattēlos. Arī 1924. gadā sastādītajā tāmē norādīts, ka jāizgatavo "skaidiņu" jumts.

1930. gados jumtam uzlika jaunu cinkotā skārda segumu. Kā šajā laikā ierasts, skārdu importēja no Lielbritānijas. Uz skārda loksņēm apakšpusē ir raksturīgās atzīmes un izgatavotāja marķējums (firma "Emu Brand").

3.5. Durvis. Logi

Durvis

Vārkavas muižas pilī saglabājušās vairākas 19. gadsimta iekšdurvis. Vārkavas durvīm un logiem ir neparasti platas gropes, proti, vērtnes biezumam atbilst ne tikai gropes dziļums, bet arī platums.

Logu un durvju aplodas iemūrētas sienā būvniecības laikā. Ozolkoka aplodu šķērsriezuma dimensijas, kas fiksētas D301/"D bēniņi" ir 11,5 x 26 cm. Redzamā aplodas daļa ir tikai 5,5 cm, pārējais iemūrēts sienā. Citu ozolkoka aplodu mērījumi liecina, ka šķautņu augstuma izmēri var nedaudz atšķirties, piemēram D301/302 augstums ir 2 cm.

Laikā no 2002 līdz 2005. gadam veiktajos remontos vairākas ozolkoka palodas atsegtas, to krāsa noņemta un bojātās koksnes vietas protezētas.

Galvenās ieejas durvis D100

Dubultas divvērtņu pildiņu durvis. Visticamāk iekšējām stiklotajām durvīm, kas redzamas kādā 1949. gada fotogrāfijā (XX. attēls), izgatavotas 20. gadsimta sākumā ar jūgendstilam raksturīgu iekšdurvju spraišļojuma rakstu. Šeit nav ēkai raksturīgās ozolkoka aplodas. 20. gadsimta sākumā bijušas divas ārējās rāmja – pildiņu konstrukcijas vērtnes. Kā redzams fotoattēlā, katrai vērtnei bijuši divi pildiņi ar uzlikto profila listi rāmja iekšpusē. 2005. gadā remontu laikā ārējās vērtnes nomainītas ar jaunām, un vērtņu rokturis ir saglabāts un pārlikts uz iekšējām vērtnēm. Starp aplodām ir vienlaicīgi ar durvīm izgatavoti priedes koka rāmja – pildiņu konstrukcijas paneli. Tie šķiet senāki, jo kompozicionāli neatbilst ne ārējai, ne iekšējai vērtnei. To sākotnējais krāsojums noņemts 2005. gadā.

Iekšējās priedes koka rāmja – pildiņu konstrukcijas vērtnes iekārtas vienkāršās stobrvirās. Vērtnēm apakšdaļā ir divpusējs pildiņš ar divkāršu pacēlumu, augšdaļā – stiklojums, kam augšdaļā un apakšdaļā raksturīgas nelielas kvadrātiskas rūtis. Stilistiski un hronoloģiski tas iekļautos gan 20. gadsimta vēlīnā jūgenda ietvaros, gan 1920. gadu nacionālā romantisma izpausmēs. 20. gadsimta sākuma fotoattēlos redzams, ka analogs stiklojums bijis A fasādē trīs mezonīna logiem un kādam 1. stāva T107 logam pie terases (XX., XX. attēli). Sākotnējais krāsojums ir pelēki balts.

D100/102

20. gadsimta sākumā izgatavotas priedes koka rāmja – pildiņu konstrukcijas vērtnes iekārtas vienkāršās stobrvirās 19. gadsimta vidus ozolkoka aplodā. Vērtnēm apakšdaļā ir divpusējs pildiņš ar divkāršu pacēlumu, augšdaļā – stiklojums, kam augšdaļā un apakšdaļā raksturīgas nelielas kvadrātiskas rūtis. Durvis analogas galveno iejas durvju iekšējām vērtnēm. Sākotnējais krāsojums ir pelēks.

D109/110

19. gadsimta vidū izgatavota rāmja – pildiņu konstrukcijas priedes koka vērtne un ozolkoka aploda. Trīs abpusēji pildiņi ar dubulto pacēlumu. Vidējais pildiņš mazāks. Pildiņu rāmja iešpusē ir profilējums. Sākotnējais krāsojums ir divu toņu āderējums, tas notīrīts 2004., 2005. gadā. Uzliktās stobrviras ar dekoratīviem galiem un stobra ārējo diametru 35mm. Aizvērtas vērtnes stāvoklī viras plāksnītes ir eksponētas. Vērtnes plāksnē ir 3 skrūves, aplodas plāksnē – 2 skrūves un viena platgalvas nagla.

D301/302

Oriģinālās durvis, kas saglabājušās gandrīz pilnā komplektācijā. 19. gadsimta vidū izgatavota rāmja – pildiņu konstrukcijas priedes koka vērtne un ozolkoka aploda. Trīs abpusēji pildiņi ar dubulto pacēlumu. Vidējais pildiņš mazāks, augšējam pacēlumam horizontāla romba forma. Pildiņu rāmja iešpusē ir profilējums. Sākotnējais krāsojums ir pelēki balts. Uzliktās stobrviras ar dekoratīviem galiem un stobra ārējo diametru 35mm. Aizvērtas vērtnes stāvoklī viras plāksnītes ir eksponētas. Vērtnes plāksnē ir 3 skrūves, aplodas plāksnē – 2 skrūves un viena platgalvas nagla

D301/"D bēniņi"

19. gadsimta vidū izgatavota rāmja – pildiņu konstrukcijas priedes koka vērtne un ozolkoka aploda. Vērtne ailā istrādāta pretēji (sākotnējā slēdzene atrodas pašreizējo viru pusē). Trīs abpusēji pildiņi ar dubulto pacēlumu. Vidējais pildiņš mazāks, augšējam pacēlumam horizontāla romba forma. Pildiņu rāmja iešpusē ir profilējums. Sākotnējais krāsojums ir pelēki balts.

D301/"Z bēniņi"

19. gadsimta vidū izgatavota rāmja – pildīņu konstrukcijas priedes koka vērtne un ozolkoka aploda. Vērtne ailā istrādāta pretēji (sākotnējā slēdzene atrodas pašreizējo viru pusē). Trīs abpusēji pildīņi ar dubulto pacēlumu. Vidējais pildīņš mazāks, augšējam pacēlumam horizontāla romba forma. Pildīņu rāmja iešpusē ir profilējums. Sākotnējais krāsojums ir pelēki balts.

D300/301

19. gadsimta vidū izgatavota rāmja – pildīņu konstrukcijas priedes koka vērtne un ozolkoka aploda. Sākotnēji aplodai bijusi kāšu virās iekārta vērtne. Esošā vērtne pārvietota no citas aillas, kas bijusi mazāka par šo. Augšējā pildīņa vietā sekundāri izveidots 4 rūšu logs. Vienpusējs pildīņš ar dubulto pacēlumu. Pildīņu rāmja iešpusē ir profilējums.

Durvis no kāpnēm uz 3. stāvu

Pašreizējā vērtne ielikta 20. gadsimta 2. pusē. Sākotnējā vērtne nolikta savrup Z bēniņos. Ugunsdrošības apsvērumu dēļ tā skolas laikā – jādāmā, 20. gadsimta divdesmitajos gados – apsista ar skārdu. Tādēļ vērtnes dēļu – šķērsdzītņu konstrukcija un izskats ir tikai nojaušami.

Pagraba durvis D001/002; D001/003; D001/004

Saglabājušās trīs no četrām pagraba telpu sākotnējām dēļu – profilētu šķērsdzītņu konstrukcijas priedes koka durvīm ozolkoka aplodās. Aplodu šķērsriezuma dimensijas ir 13,5 x 21,5 cm, bet gropes dziļums atbilst vērtnes dēļu biezumam – 3cm. 3,5 cm platās gropes ir netipiskas, bet Vārkavas durvīm raksturīgas. Ar šķērsdzītņi un tam caurejošām skrūvēm savienoto dēļu platums ir vidēji 23,5 cm. Lentveida kāšu virās iekārtās 1,77 m augstās durvju vērtnes ir salīdzinoši ļoti platas – 1,43 m.

Logi

Ēkā saglabājušies vairāki oriģinālie 19. gadsimta vidus logi. Vairākas šo logu ozolkoka aplodas, kā arī 20. gadsimtā iebūvēti logi.

Sākotnēji izgatavoti dubulti divu vērtņu groplogi. Pirmajā un trešajā stāvā vērtnei bija 3 rūtis, otrā stāva logiem – 4 stikla rūtis. Katra ārējā vērtne iekārta 2

stobrvirās, kam dekoratīvi gali un aplodas fasādē uzlikta plāksne. Ziemas vērtnes bija ieliekamas. Vērtņu rāmim ir pārgrope. Vērtņu savienojumu nosedz profilēta piedurlīste. Aizvērtā stāvoklī vērtnes fiksētas ar espanjoletēm (L1-4, 1-5, 1-6). Tomēr aplodās redzamās aizbīdņu stieņu fiksācijas "ligzdas" liedz viennozīmīgi pieņemt, ka espanjoletes bijušas jau sākotnēji. Aizbīdņi saglabājušies vairākiem logiem.

Plašāki logu remontu un pārbūves notikuši, sākot ar 20. gadsimtu. Vispirms vairākiem logiem vecajās ozolkoka aplodās iestrādāts šķērsis un augstās vērtnes nomainītas ar īsākām, kas aprīkotas ar uzliktiem baskviliem.

Dažiem logiem ieliktas vērtnes ar dekoratīvu sīkrūšu spraišļojumu, kas kompozicionāli analogs D100/102 un galvenās ieejas iekšdurvīs esošajam. Šādi logi bijuši A mezonīnā L3-1, 3-2, 3-3 (3. attēls) un kādam no T107 logiem (1A. attēls).

1920. gados virkne logu nomainīta ar 4 rūšu groplogiem, kam augšējās virsšķērša daļā esošās 2 rūšu vērtnes ir ieliekamas (L1-1, 2-14). Vārkavas muižas pils 1923. gadā sastādītajā tāmē cita starpā minēta 7 logu ziemas un vasaras veramu iestiklotu vērtņu izgatavošana.¹³ Pašlaik vairāki ziemas logi (vērtnes) vairs nav to sākotnējos logos, bet ielikti citās ailās. Tādēļ, piemēram, T208 iekšējam logam ir vēdlogs tur, kur ārējam tā nav.

Pagraba T004 logam saglabājusies sākotnējā aploda.

Jumta Z un D bēniņu telpas karā pusē izgaismo tikai viens neliels sākotnēji iebūvēts t s. "sikspārņlogs".

3.6. Interjera apdare.

Dokumentālas ziņas par pils interjeriem tik pat kā nav zināmas. 1925. gada tāmē ir tikai norādes par tapetēm un balsinātiem griestiem. No kādreizējo muižas pils īpašnieku dzīves perioda saglabājušās dažas fotogrāfijas, kurās redzamas neorenesanses mēbeles un citi sadzīves priekšmeti. Ar lielu ticamību var pieņemt, ka tie kādreiz bijuši pilī. Tāpat nav zināms, kad šīs mēbeles izgatavotas.¹⁴ Pašlaik pilī glabājas viens šī mēbeļu komplekta krēsls (5., 6. attēls). Ir ziņas, ka vēl kāds krēsls glabājas netālajā Arendoles muižā.

¹³ LVVA 6363. f., 8. a., 263. l.

¹⁴ Pilī bēniņos novietotas dažas durvju vērtnes no šīs Aļeņikovu mājas Priekuļos. Vērtņēm ir 1910. – 1915. gadiem raksturīgs aprīkojums.

Nozīmīga informācija par 20. gadsimta divdesmito gadu interjeru redzama kādā aizsargu grupas fotoattēlā. Iespējams, ka fotogrāfēts 2. stāva DR stūra istabā. Divvērtņu durvis sienas vidū krāsoas monohromi baltas. Durvju aillas augšdaļas līmenī ir sienas lejasdaļas tumša krāsojuma vaiņagojums ar dekoratīvu trafareta krāsojuma joslu. Tajā starp divām josliņām attēlotas latvju rakstu zīmes, piemēram, "ugunskrusts". Apmēram 20 cm platie grīdas dēļi ir nekrāsoti.

T301 A sienā konstatēts vienkāršs sākotnējais telpas krāsojums. 54.5 cm augstumā krāsots tumši pelēks cokols. Virs tā ir 3 cm plata atdaloša sarkana līnija. Augstāk – pelēki balts sienas krāsojums.

Daži kādreizējā 20. gadsimta sākuma interjera elementi atgūti no S. Aļeņikova radiniekiem. Piemēram, spogulis ar rāmi¹⁵, drēbju pakaramais, skapja fragmenti, logu aizkari, daži šķīvji.

Būtiska interjera daļa ir krāsnis un kamīni. Daudzi vēsturiskie apkures ķermeņi likvidēti jau 20.gadsimta 1.pusē. 19. gadsimta dzīvojamo telpu krāsns izskatu vismaz daļēji var redzēt kādā 1930. gadu fotogrāfijā (9. attēls). Tā ir baltu, domājams, glazētu podiņu slīpā stūra krāsns. 1925. gada plānā dažas slīpās stūra krāsnis parādītas 2. stāva D puses telpās. Iespējams, šis krāsns tips iebūvēts reprezentablās telpās.

¹⁵ Rāmja ārējie izmēri ir 70 x 96(h) cm.

IV SECINĀJUMI

Vārkavas muižas pils kultūrvēsturiskā nozīmē, pirmkārt, saistāma ar arhitektūras kvalitātēm. Ēkas būvformas ir vienkāršas, bet to prasmīgs salikums un proporcijas piešķir ēkai majestātiskumu. Ēkas celšanas precīzs datējums līdz šim nav noteikts. No dažādiem avotiem izriet, ka pašreizējā ēka celta ap 1865. gadu. Arhitektūra salīdzinoši vienkārša. 19. gadsimta vidū, kad dominē plaša vēsturisko neostilu palete, Vārkavas pils īpašnieks sākotnēji izvēlējies aktuālos neogotikas formu citātus, kas izpaužas mezonīnu pakāpveida zelmiņos. Tomēr galvenajā R fasādē, jau pusbūves neapmestu ārsienu stadijā, iecere mainīta, pievienojot apjomīgu 6 kolonnu portiku divu stāvu augstumā. Aiz lēzenā portika palicis neogotiskais zelminis, un šis neveiklais salikums ir Vārkavas pils unikālais elements. Neraugoties uz to, portiks nenoliedzami ir ēkas arhitektūras veiksmē. Tas piešķir vēlā klasicisma arhitektūrai raksturīgo monumentalitāti. Īpaši iespaidīgs ir skats no Dubnas tilta puses (DR).

Ēkas apjoms un fasādes saglabājušies līdz mūsdienām ar nelielām izmaiņām, kas galvenokārt saistāmas ar D gala ieejas balkonu un A (parka) puses lieveņa transformācijām. Latvijas muižu arhitektūras vidū par samērā unikālu jāuzskata fakts, ka ēkas durvju un logu aplodas izgatavotas no ozolkoka. Ēkā varētu būt saglabājušās atsevišķas liecības par 19. gadsimta otrās puses interjeriem. Prognozējams, ka varētu meklēt tapešu apdares paliekas, un, jo īpaši, eklektismam raksturīgu dekoratīvu krāsojumu. Dažas vēsturiskās fotogrāfijas liecina par 20. gadsimta 1. pusē raksturīgu ornamentālu dekoratīvu sienu krāsojumu. Tas pārbaudāms atsevišķu telpu remonta gadījumā. Šajā apsekošanas stadijā fiksētas liecības par fasāžu un interjera apdari, būvgaldniecības detaļām. Teorētiski rekonstruēts plānojums un iespējamais telpu funkcionālais zonējums.

Vārkavas muižas pils vēsture cieši saistāma ar reģionā pazīstamo Aļeņikovu dzimtu, kuras īpašumā ēka bija no 1912. gada līdz pat zemes reformai 1920. gadā. Ar šo laiku saistāmas vairākas lokālas izmaiņas. Citi pārveidojumi notika 20. gadsimtā, kad ēku izmantoja skolas. Pašreizējais interjeru izskats izveidots 2002. – 2004. gada remonta darbu laikā.

No sākotnējā perioda (1865. – 19. gs. beigās) konstatējams sekojošais:

- Ēkas apjoms ar portiku un zelmiņiem.
- Plānojuma pamatstruktūra ar centrālajiem gaitenīiem.
- Fasāžu apmetums ar liecībām par krāsojumu.

- Iekšsienu apmetums ar iespējamām liecībām par interjera apdari.
- Logu, durvju koka konstrukcijas ar aprīkojuma elementiem.
- Stāvu pārsegumi.
- Jumta konstrukcijas.
- Galvenās koka kāpnes.

No 1912. – 1920. gadam:

- Jumta skārda segums.
- Atsevišķas logu konstrukcijas
- Dažas mēbeles.

No 20. gadsimta 20. - 30. gadiem

- Jumta skārda segums.
- Dažas logu konstrukcijas un aprīkojuma elementi

No 20. gadsimta otrās pusēs:

- Vairāki logi
- Dēļu grīdas
- Galveno kāpņu apakšējie betona laidī
- Portika betona grīda un pakāpieni.

No 21. gadsimta:

- Telpu pašreizējā apdare.
- Atsevišķas durvju konstrukcijas.

Vārkavas muižas pils kultūrvēsturiskās izpētes ietvaros mēģināts atbildēt uz jautājumu par sākotnējo plānojumu un telpu funkciju. Hipotētiski pieņemts, ka virtuve, vannas istaba un ļaužu pieņemšanas istaba bijušas 1. stāvā Z galā. Iespējams, jau sākotnēji pastāvējušās gaiterņa kāpnes bija nozīmīgs komunikāciju elements, lai ērti apkalpotu 2. stāva reprezentācijas telpas un dzīvojamās istabas.

Divi zeltiņi galvenajā fasādē ir Vārkavas apjoma un fasāžu savdabīgākā pazīme. Izpētē noskaidrots, ka šāda formu kompilācija radusies, būvniecības gaitā mainot sākotnējo iecerī par labu tradicionālām, klasiskām reprezentatīvām formām.

Pašlaik ēkā ir veikti neatliekamie remontu un pārveidojumi, lai tā funkcionētu paredzētajām vajadzībām. Tādēļ nākotnē paredzamie darbi jāplāno pārdomāti, tos sadalot prioritāros etapos. Tas pats attiecas uz pils apkārtni ar blakus esošo saimniecības ēku. Vēlams izstrādāt koncepciju vai vīziju par vēlamo Vārkavas muižas pils un visa apbūves kompleksa tēlu. Tas nozīmē ēkas kultūrvēsturiskā potenciāla izcelšanu, publiski eksponējamo un pakārtoto, optimālo funkcionālo zonējumu u. t. t.

Pašlaik ēkas vēsturiskais tēls ir redzams ārpusē. Interjeros tas paslēpts zem aplikatīvas, salīdzinoši ērtas, ātri un viegli realizējamas apdares, kas ir bezpersoniska. Nākotnes uzdevums – radīt īpašo konkrētās vēsturiskās vietas sajūtu. Netīši nepazaudēt jau esošos autentiskos elementus. Vietas nozīmi un sajūtu veido izmantotie materiāli, to salikums, faktūras proporcijas autentiskums, patina un citi komponenti, ar ko vēsturiskajā vidē rīkojas prasmīgs profesionālis. Pat "tehniskais slēdziens", kas nereti ir vairāk vai mazāk formāls papildinājums pie projekta ar ierindas būvinženiera standarta pieeju konstruktīvajām problēmām, arhitektūras pieminekļi prasa pilnīgi citus darba principus, domāšanu un pieredzi. No šīm un citām komponentēm atkarīgs ne vien vizuālais rezultāts, bet optimāls ceļš uz to (izmaksas, racionāls materiālu izlietojums)

Īpašas uzmanības vērts ir tas, ka Vārkavas muižas pils durvju un logu aplodas izgatavotas no ozolkoka, kas arī 19. gadsimta vidū bija pietiekoši dārgs materiāls. Tik plaša un konsekventa ozolkoka izmantošana nav ikdienišķa. Blakus kultūrvēsturiskai nozīmei musdienās šis fakts iegūst papildus nozīmi, kā interesanta informācija, kas noder, popularizējot vietas atpazīstamību tūrisma apriņķī. Atjaunošanas gaitā nav jācenšas atsegt un demonstrēt nekrāsotu ozolkoku visur, kur tas tiek atrasts. Pietiek ar esošajiem paraugiem. Krāsojumam ir koksni aizsargājoša funkcija. Logu un durvju saglabāšanas un atjaunošanas programma ir komplekss pasākums, kam jāizstrādā teorētisks pamatojums. Darbi jāsadala etapos, kas atvieglo finansējuma piesaisti (netālu eošs labs piemērs ir Arendoles muiža, kur būvgaldniecības elementu atjaunošana rit sekmīgi un kvalitatīvi).

Lai gan 21. gadsimta sākumā veikti plaši remonta darbi, pateicoties saudzīgai pieejai un aplikatīvai apdares metodei, visticamāk salabāties oriģinālais sienu apmetums. Nākotnē jaunos papildinājumus iespējams viegli noņemt, soli pa solim veidojot estētiski augstvērtīgas telpas. Piemēram, kā viena no nozīmīgākajām telpām ir pils ieejas vestibils, kas apmeklētājam rada pirmo ēkas sajūtu. Tomēr svarīgi atcerēties, ka vestibila vai kādas citas telpas atjaunošanas programmai jābūt daļai no kopējas iekštelpu koncepcijas.

Citādi ir ar apkārtnes labiekārtojumu, kas ir paliekošāks ieguldījums. Tomēr arī šeit iespējami uzlabojumi, izvēloties ieseguma materiālus, atbilstošus gaismas ķermeņus un organizējot kopējo plānojumu gan parādes pagalma, gan parka daļai.

Tā kā vēsturisko ēku atjaunošanas projektēšana un praktisko darbu veikšana ir specifiska, rekomendējams sadarboties tikai ar pieredzējušiem profesionāļiem. Citiem izpildītājiem jānodrošina rūpīga darbu virsuzraudzība.

Kopā ar blakus esošo muižas saimniecības ēku un ainaviskajām kvalitātēm (upes ielejas reljefu un piebraucamo ceļu skatu punktiem) Vārkavas muižas pils veido vērtīgu kultūrvēsturisku ainavu, ko tuvumā esošās jaunbūves nav neatgriezeniski sabojājušas. Tomēr jebkādi turpmāki būvniecības pasākumi, sākot ar labiekārtojuma elementiem, veicami maksimāli uzmanīgi, respektējot esošās vēsturiskās kvalitātes un veicot rūpīgu iepriekšēju situācijas analīzi.

Ilmārs Dirveiks
Dr. Arch.